

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/91/89/96

PLANY, DAŻENIA I ASPIRACJE ŻYCIOWE MŁODZIEŻY

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, CZERWIEC '96

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Przedmiotem kolejnego sondażu CBOS¹ były m.in. problemy, aspiracje życiowe i postawy młodzieży.

CELE I DĄŻENIA ŻYCIOWE MŁODZIEŻY

Zbliżające się dorosłe życie stawia przed młodymi ludźmi szczególnie trudne wyzwania. Koniec edukacji w szkołach ponadpodstawowych zmusza do przemyśleń na temat własnej przyszłości. Uczniów ostatnich klas tych szkół zapytaliśmy o ich życiowe preferencje i najważniejsze wartości, które dla nich samych najbardziej liczą się w życiu. Z przedstawionej listy ankietowani mogli wskazać nie więcej niż trzy możliwości.

Tabela 1

w procentach

Ludzie mają w życiu różne cele i dążenia. Które z poniższych celów są najważniejsze dla Ciebie?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	IV '92	IV '94	IV '96
Udane życie rodzinne, dzieci	57	48	50
Ciekawa praca zgodna z Twoimi zainteresowaniami	48	52	43
Miłość, przyjaźń	17	39	41
Spokojne życie bez kłopotów, konfliktów	31	34	30
Osiągnięcie wysokiej pozycji zawodowej, zrobienie kariery	14	19	28
Zdobycie majątku, osiągnięcie wysokiej pozycji materialnej	26	25	26
Życie barwne, pełne rozrywek, bogate życie towarzyskie	15	17	16
Bycie użytecznym dla innych, "życie dla innych"	-	15	13
Życie zgodne z zasadami religijnymi	16	10	10
Niezależność w pracy	8	10	10
Osiągnięcie sukcesu w dziedzinie nauki lub sztuki	7	7	9
Udane życie seksualne	-	9	9
Możliwość podejmowania ważnych decyzji w sferze gospodarczej	2	1	2
Zdobycie władzy politycznej - możliwość wywierania wpływu na życie społeczne i polityczne w kraju	2	1	1
Inne	-	1	2

¹ Badanie „Młodzież '96” zrealizowano w dniach 13-22 kwietnia '96 na 1275-osobowej ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie młodzieży ostatnich klas szkół ponadpodstawowych.

W komunikacie wykorzystano także wyniki następujących badań: „Młodzież '90”, 17 kwietnia - 7maja '90 (N=1163); „Młodzież '91” 17-30 kwietnia '91 (N=1233); „Młodzież '92”, 9-28 kwietnia '92 (N=1289) i „Młodzież '94”, 8-18 kwietnia '94 (N=1260).

Wśród celów i dążeń, jakie młodzież chciałaby osiągnąć, na pierwszy plan wysuwają się trzy: udane życie rodzinne, atrakcyjna praca zawodowa oraz miłość i przyjaźń.

Połowa badanych zalicza do najważniejszych celów **udane życie rodzinne**. Dążenie do takiego modelu życia jest równie częste wśród dziewcząt, jak i wśród chłopców. Uczniowie liceów ogólnokształcących rzadziej niż innych typów szkół ponadpodstawowych nadają temu celowi szczególne znaczenie. Stosunkowo mniejszą rangę ma ono również dla tych, których rodzice legitymują się wyższym wykształceniem.

Pracę zgodną z zainteresowaniami jako najważniejszy cel w życiu wymieniało ponad dwie piąte (43%) ankietowanych. Ma ona większe znaczenie dla dziewcząt niż chłopców. Istnieje wyraźny związek między wskazaniami na ten cel życiowy a typem szkoły, do jakiej uczęszczają badani. Zdobyćcie ciekawej, zgodnej z zainteresowaniami pracy uważa za rzecz ważną w życiu znacznie więcej badanych licealistów (blisko 60%) niż uczniów zasadniczych szkół zawodowych (36%).

Na trzecim miejscu wśród najważniejszych celów młodzieży znalazła się **miłość i przyjaźń** (41%). Na tę wartość częściej wskazują dziewczęta niż chłopcy, częściej uczniowie liceów ogólnokształcących (połowa licealistów uważa, że są to sprawy najważniejsze w życiu) niż innych typów szkół.

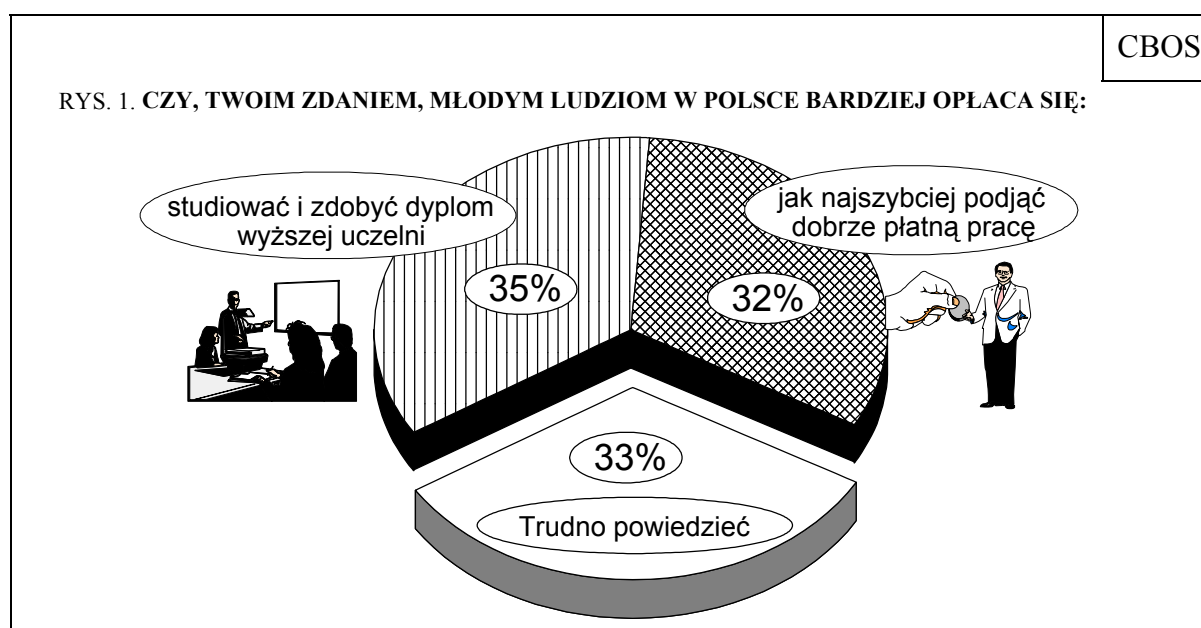
Kolejną, według częstości wskazań, wartością jest **spokojne życie bez konfliktów i kłopotów** (30%). Ma ono większe znaczenie dla dziewcząt niż chłopców, dla młodych ludzi mieszkających na wsi niż mieszkańców miast. Dążenie to częściej wskazuje młodzież oceniająca warunki materialne swoich rodzin jako złe, a także uczniowie uzyskujący gorsze wyniki w nauce. Spokojne życie bez konfliktów jako cel życiowy pojawia się relatywnie częściej w odpowiedziach uczniów szkół zawodowych niż średnich.

Wartości materialne i utylitarne - zdobycie **majątku i osiągnięcie wysokiej pozycji materialnej** - wskazała jedna czwarta (26%) ankietowanych. Odsetek uczniów uznających tę wartość za najważniejszą nie ulega istotnym zmianom i od 1992 roku utrzymuje się na tym samym poziomie.

Podsumowując można stwierdzić, że w ciągu ostatnich czterech lat w hierarchii wartości i celów młodzieży nie odnotowano większych zmian. Nadal najważniejsze dla niej są takie wartości, jak: udane życie rodzinne, ciekawa praca, miłość i przyjaźń oraz spokojne życie. Symptomatyczny jest jednak stały wzrost (z 14% w kwietniu '92 do 28% w kwietniu '96) liczby osób, dla których osiągnięcie **wysokiej pozycji zawodowej, zrobienie kariery** jest najistotniejszym celem w życiu. Ambicje takie mają znacznie częściej niż inni - dobrzy uczniowie.

ASPIRACJE EDUKACYJNE MŁODZIEŻY

Respondentów zapytaliśmy, czy w Polsce bardziej opłaca się studiować i zdobyć dyplom wyższej uczelni, czy jak najszybciej podjąć dobrze płatną pracę. Zagadnienie to nabiera szczególnego znaczenia wobec faktu, że wielu młodych ludzi podjęło lub wkrótce podejmie decyzję dotyczącą dalszej nauki.

Opinie w tej kwestii są podzielone. Nieznacznie przeważają ci, którzy uważają, że opłaca się studiować i mieć dyplom wyższej uczelni. Nieco inaczej jednak przedstawia się sytuacja, gdy zbiorowość tę podzielimy według typów szkół, do których uczęszcza młodzież.

Tabela 2

w procentach

Typ szkoły	Czy, Twoim zdaniem, młodym ludziom w Polsce bardziej opłaca się:		
	jak najszybciej podjąć dobrze płatną pracę	studiować i zdobyć dyplom wyższej uczelni	Trudno powiedzieć
Liceum ogólnokształcące	21	45	34
Technikum	30	35	35
Liceum zawodowe	30	35	35
Zasadnicza szkoła zawodowa	39	32	29

Uczniowie liceów ogólnokształcących znacznie częściej są zwolennikami poglądu, że zdobycie wyższego wykształcenia jest opłacalne. Jedynie uczniowie zasadniczych szkół zawodowych w większości twierdzą, że bardziej opłaca się podjąć dobrze płatną pracę niż studiować. Trzeba jednak pamiętać, że dla uczniów tych szkół droga do dalszej edukacji jest o wiele trudniejsza niż dla uczniów szkół średnich.

Równie ważnym czynnikiem kształtującym opinie o opłacalności studiów jest wykształcenie rodziców respondentów. Młodzież, której rodzice są mniej wykształceni, częściej twierdzi, że nie opłaca się dalej uczyć. Negatywne zdanie o opłacalności studiów wyrażają również częściej uczniowie oceniający warunki materialne swoich rodzin jako złe niż dobre i bardzo dobre. Niewątpliwie mamy tutaj do czynienia ze zjawiskiem dziedziczenia statusu społecznego.

Interesowało nas również, jakimi motywacjami kierują się młodzi ludzie, zamierzający podjąć studia. Respondenci odpowiadając na pytanie otwarte mogli wskazać nie więcej niż dwie możliwości.

Tabela 3

w procentach

Czym, Twoim zdaniem, kierują się uczniowie, którzy zamierzają studiować na wyższej uczelni?	Wskazania respondentów		
	IV '92	IV '94	IV '96
Chcą w przyszłości dobrze zarabiać	18	23	34
Chcą mieć łatwiejsze życie	21	21	24
Chcą uniknąć służby wojskowej	22	24	24
Chcą poszerzać swoją wiedzę	27	25	22
Chcą mieć ciekawą, dającą satysfakcję pracę	20	24	21
Możliwościami finansowymi rodziców	5	17	18
Chcą przedłużyć sobie młodość, nie chcą podejmować jeszcze pracy	33	23	17
Ambicjami rodziców	3	9	11
Nie bardzo wiedzą, co innego mogliby robić	18	10	8
Chcą poznać nowych ludzi, nowe miasta	6	5	6
Posiadanyimi znajomościami na wyższych uczelniach	1	5	5
Inne powody	1	2	1

Respondent mógł wskazać dwie odpowiedzi, dlatego odsetki nie sumują się do 100.

Największy odsetek badanych (34%) wymienia dobre zarobki jako powód decydujący o podjęciu studiów na wyższej uczelni. Trzeba podkreślić, że liczba respondentów chcących w przyszłości dobrze zarabiać wzrosła w porównaniu z rokiem 1994 o 11 punktów procentowych, a z rokiem 1992 - prawie dwukrotnie.

Wspólnym mianownikiem najczęściej wskazywanych motywacji studiowania jest, ogólnie rzecz biorąc, „pragmatyczne” podejście do własnej przyszłości. Traktowanie studiów jako drogi do uzyskiwania w przyszłości dobrych zarobków oraz sposobu na uniknięcie służby wojskowej można uznać za ułatwianie sobie dalszego życia. Tak wysoki odsetek wskazań na ten powód podjęcia studiów przez mężczyzn wskazuje, jak silna jest wśród młodzieży opinia, że mężczyźni studiują po to, aby „wymigać” się od służby wojskowej.

Na następnych pozycjach znalazły się inne, nieekonomiczne przyczyny, takie jak ciekawa praca czy poszerzanie wiedzy. Porównując obecne dane z odpowiedziami na to pytanie sprzed dwóch lat trzeba odnotować, że zamierzającym wówczas studiować na wyższych uczelniach przypisywano głównie motywacje związane z pogłębianiem wiedzy i samorealizacją. Obecnie natomiast studiowanie postrzegane jest jako sposób na zapewnienie sobie dostatniego życia, a dopiero w dalszej kolejności - na szeroko pojęte zdobywanie wiedzy. Wniosek, jaki z tego wypływa, jest dość prosty - zamiar poszerzania wiedzy przestaje być wartością samą w sobie, natomiast zyskuje czysto praktyczny wymiar. Dobre wykształcenie staje się po prostu inwestycją, która ma zapewnić zyski w przyszłości.

Wyobrażenia o własnej przyszłości są ściśle związane z aspiracjami edukacyjnymi młodzieży. Ponad dwie piąte ankietowanych twierdzi, że za 10-15 lat będzie miało wyższe wykształcenie.

Tabela 4

w procentach

Jakie będziesz miał(a) wykształcenie za 10-15 lat?	Wskazania respondentów				
	'90	'91	'92	'94	'96
Zasadnicze zawodowe	30	20	22	16	10
Średnie	36	34	33	31	31
Pomaturalne	9	12	13	16	16
Wyższe	25	34	32	36	43

Od 1990 roku systematycznie wzrasta liczba młodych ludzi, którzy deklarują zamiar ukończenia wyższych studiów lub szkół pomaturalnych. Maleje natomiast liczba tych, których zadowalałoby jedynie ukończenie zasadniczej szkoły zawodowej (w porównaniu z rokiem 1990 trzykrotnie mniej wskazań na ten właśnie poziom wykształcenia).

Niemal wszyscy dzisiejsi licealiści są przekonani, że za 10-15 lat będą się legitymować wyższym wykształceniem (91%) lub ukończą szkoły pomaturalne (7%). Zaledwie 2% spośród nich zakłada, że poziom ich wykształcenia nie ulegnie zmianie. Nieco inaczej jest w przypadku uczniów techników i liceów zawodowych. Akceptację swojego obecnego poziomu wykształcenia zadeklarowało odpowiednio 24 i 23% uczniów tego typu szkół, a więc znacznie więcej niż w przypadku liceów ogólnokształcących. Przyczyny takiego stanu rzeczy należy upatrywać także w tym, że technika i licea zawodowe ściśle ukierunkowują swoich uczniów, przygotowują do konkretnych zawodów.

Tabela 5

w procentach

Typ szkoły	Jakie będziesz miał(a) wykształcenie za 10-15 lat			
	Zasadnicze zawodowe	Średnie	Pomaturalne	Wyższe
Liceum ogólnokształcące	0	2	7	91
Technikum	0	24	20	56
Liceum zawodowe	0	23	25	52
Zasadnicza szkoła zawodowa	25	53	14	8

Na uwagę zasługują bardzo duże aspiracje edukacyjne uczniów zasadniczych szkół zawodowych. Trzy czwarte spośród nich pragnie kontynuować naukę - zamiar zdobycia średniego wykształcenia deklaruje ponad połowa, co należy uznać za bardzo duży odsetek.

ASPIRACJE ZAWODOWE I KONSUMPCYJNE

Aspiracje zawodowe młodzieży nabierają szczególnego znaczenia w obecnej trudnej sytuacji na rynku pracy. Najistotniejsze zmiany nastąpiły w latach 1990-1994. W roku 1990 największy odsetek (26%) młodych ludzi był przekonany, że za 10-15 lat będzie pracować w państwowym sektorze gospodarki. W 1994 roku największa część młodzieży (26%) była przeświadczona, że za 10-15 lat będzie pracować w polskich firmach prywatnych. Obecnie pogląd ten podziela prawie jedna trzecia badanych.

Tabela 6

w procentach

Gdzie będziesz pracował(a) za 10-15 lat?	Wskazania respondentów				
	'90	'91	'92	'94	'96
W zakładzie, firmie prywatnej polskiej	18	27	23	26	30
W zakładzie państwowym	26	22	20	19	21
Będę miał(a) własną firmę	12	13	14	20	20
W zakładzie, firmie prywatnej zagranicznej	6	8	13	10	7
Będę pracował(a) za granicą	9	4	4	6	7
W organizacji społecznej lub politycznej	2	3	3	2	3
Nie będę pracował(a), będę zajmował(a) się domem	4	5	4	3	2
Będę pracował(a) w gospodarstwie rolnym	7	7	6	3	2
Będę robił(a) coś innego/ Trudno powiedzieć	16	11	13	11	8

Tak samo jak dwa lata temu, co piąty ankietowany wierzy, że za 10-15 lat będzie miał własną firmę. Opinie takie wyrażają najczęściej mieszkańcy dużych miast (powyżej 501 tys. ludności), dobrze oceniający materialne warunki swoich rodzin. Ich rodzice należą przeważnie do osób ze średnim lub wyższym wykształceniem.

Respondentów zapytaliśmy także o ich przewidywania dotyczące zawodu, jaki będą wykonywać w przyszłości. Aspiracje młodych są, jak się wydaje, dość wysokie. Najczęściej wskazywano takie profesje, jak: lekarz, prawnik, nauczyciel, wolne zawody (17% wskazań), a także te, które sytuują się pośrodku hierarchii zawodowej - urzędnicy, specjaliści średniego szczebla (15%). Do modnych obecnie zawodów związanych z biznesem, takich jak menedżer, biznesmen czy makler aspiruje 5% badanych. Omawiane pytanie miało charakter otwarty, co oznacza, że ankietowanym pozostawiono pełną dowolność w formułowaniu odpowiedzi.

		CBOS
Jaki zawód będziesz wykonywał(a) za 10-15 lat?		
Wolne zawody, prawnicy, lekarze, nauczyciele		17%
Pracownicy administracyjno-biurowi, specjaliści średniego szczebla		15%
Robotnicy		10%
Inżynierowie i specjaliści techniczni		6%
Zawody związane z biznesem, menedżer, dealer, biznesmen		5%
Rzemieślnicy, właściciele małych firm		5%
Żołnierz zawodowy		2%
Policjant		2%
Rolnicy		1%
Wysoka kadra kierownicza (poza biznesem)		1%
Artysta, muzyk, aktor		1%
Sportowiec		1%
Inne odpowiedzi		8%
Trudno powiedzieć		17%
Brak danych		9%

Wśród najważniejszych celów i dążeń życiowych młodych ludzi znaczące miejsce zajmuje chęć osiągnięcia wysokiej pozycji materialnej, zdobycie majątku. Porównując obecne wyniki z danymi z ostatnich lat można powiedzieć, że znacznie wzrosły aspiracje materialne młodzieży.

Tabela 7

w procentach

Czego się dorobisz, jakie dobra będziesz posiadał(a) za 10-15 lat?	Wskazania respondentów				
	'90	'91	'92	'94	'96
Samochód	34	45	51	37	49
Dom, willa	26	37	44	34	41
Mieszkanie	24	23	21	18	17
Prywatny interes	5	8	8	7	9
Wyposażenie domu	8	6	8	4	3
Ogród, działka	3	4	3	1	2

Respondent mógł wskazać dwie odpowiedzi, dlatego odsetki nie sumują się do 100.

Niemal połowa badanych (wzrost w porównaniu z rokiem 1994 o 12 punktów procentowych) jest przekonana, że za 10-15 lat będzie miała samochód. Tak wysokie wskazania wynikają prawdopodobnie z faktu, że dla wielu młodych ludzi posiadanie samochodu nie jest wyznacznikiem luksusu, ale oznaką normalnego życia. Od 1994 roku wzrosła także (o 7 punktów) liczba tych, którzy są przekonani, że w przyszłości będą mieć własny dom. Może to świadczyć o tym, że aspiracje młodzieży rosną, gdyż z wyższym statusem majątkowym wiąże się posiadanie własnego domu, w mniejszym stopniu zaś - mieszkania. Obecnie przewidywania młodych ludzi co do własnej sytuacji materialnej są co prawda bardziej optymistyczne niż przed dwoma laty, ale nie odbiegają zasadniczo od wskazań z 1992 roku.

PLANY NA NAJBLIŻSZĄ PRZYSZŁOŚĆ

Wśród uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych wyraźna jest wola dalszej nauki. W ostatnich latach wzrosła nie tylko liczba osób pragnących studiować na wybranym kierunku (taki zamiar wyraża 79% uczniów liceów ogólnokształcących oraz 45% przyszłych absolwentów techników i 38% - liceów zawodowych), ale i tych, którzy chcą kontynuować naukę w szkołach pomaturalnych.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że wśród uczniów ostatnich klas zasadniczych szkół zawodowych zwiększył się odsetek tych, którzy chcą godzić dalszą naukę z jednoczesnym wykonywaniem pracy zarobkowej. Jednocześnie nieco mniej osób z tej grupy chce uczyć się w technicach, nie pracując zarobkowo, co pozwala sądzić, że absolwentom szkół zasadniczych coraz trudniej zdobywać wiedzę nigdzie nie pracując.

Tabela 8

w procentach

Kończysz w tym roku szkołę, przed Tobą problem: co dalej? Jak sądzisz, co będziesz robił(a) po ukończeniu szkoły, do której obecnie uczęszczasz?	Wskazania respondentów		
	IV '92	IV '94	IV '96
Będę studiować na wybranym kierunku studiów	27	27	32
Będę pracować i uczyć się w technikum (tylko dla uczniów szkół zasadniczych)	7	10	15
Będę uczyć się w szkole pomaturalnej, policealnej	10	11	14
Będę uczyć się w technikum (tylko dla uczniów szkół zasadniczych)	7	14	11
Będę pracować w zakładzie państwowym	7	7	6
Będę odbywać służbę wojskową	6	4	5
Będę pracować w zakładzie, firmie prywatnej polskiej	6	4	4
Założę własny warsztat, sklep, przedsiębiorstwo	2	2	2
Pozostanę bez pracy, będę bezrobotny(a)	10	5	2
Będę pracować w zakładzie, firmie z kapitałem zagranicznym	-	1	1
Będę pracować w gospodarstwie rolnym	2	2	1
Będę prowadzić dom, wychowywać dzieci i utrzymywać się z zarobków męża (żony)	1	2	1
Wyjadę za granicę na stałe lub na dłuższy czas	8	6	3
Coś innego	5	4	2
Trudno powiedzieć	1	1	1

Ostatnią ze zmian, na jakie warto zwrócić uwagę, jest spadek liczby osób mających zamiar w najbliższej przyszłości opuścić Polskę na dłuższy czas. Od 1992 roku² wskaźnik ten systematycznie spada. Wyjazd za granicę przestaje być postrzegany jako życiowa szansa. Można przypuszczać, że młodzi ludzie coraz bardziej wierzą, iż swoje aspiracje i zamierzenia będą mogli zrealizować w kraju.

ZAGROŻENIE BEZROBOCIEM W OPINII MŁODZIEŻY

W obecnej sytuacji gospodarczej Polski, mimo poprawiających się wskaźników ekonomicznych, znalezienie pracy jest jednym z najważniejszych problemów, przed jakim staje młody człowiek kończący edukację. Ponad połowa respondentów obawia się, że nie znajdzie pracy i jest zaniepokojona groźbą bezrobocia, chociaż należy zaznaczyć, że od roku 1992 odsetek mających poczucie takiego zagrożenia sukcesywnie się zmniejsza.

² Zob. komunikat CBOS „Plany, cele i dążenia życiowe młodzieży”, lipiec '92.

Tabela 9

w procentach

Czy Ty osobiście czujesz się zagrożony(a) bezrobociem?	Wskazania respondentów		
	IV '92	IV '94	IV '96
Tak, bardzo obawiam się, że nie znajdę pracy	50	31	25
Tak, ale jestem tylko nieznacznie zaniepokojony(a)	27	33	29
Nie, przypuszczam, że znajdę pracę	15	26	30
Na pewno znajdę pracę	7	10	15

Na uwagę zasługuje grupa osób nie odczuwających zagrożenia bezrobociem. Głównie są to uczniowie oceniający warunki materialne swoich rodzin jako bardzo dobre, mieszkańcy dużych miast.

Tabela 10

w procentach

Typ szkoły	Czy Ty osobiście czujesz się zagrożony(a) bezrobociem?			
	Tak, bardzo obawiam się, że nie znajdę pracy	Tak, ale jestem tylko nieznacznie zaniepokojony(a)	Nie, przypuszczam, że znajdę pracę	Na pewno znajdę pracę
Liceum ogólnokształcące	18	32	36	14
Technikum	26	25	33	16
Liceum zawodowe	28	30	29	13
Zasadnicza szkoła zawodowa	27	30	27	17

Najmniejsze obawy przed bezrobociem wyrażają uczniowie liceów ogólnokształcących, co może wynikać z faktu, że zdecydowana ich większość chce kontynuować naukę na wyższych uczelniach. Problem bezrobocia jest więc dla nich nieco bardziej odległy.

Wydaje się raczej pewne, że trudności na rynku pracy są istotnym powodem większego zainteresowania dalszą edukacją wśród młodzieży. Znajduje to potwierdzenie w odpowiedziach respondentów na kolejne pytanie.

Tabela 11

w procentach

Gdybyś miał(a) problemy ze znalezieniem odpowiadającej Ci pracy po ukończeniu nauki to:	Wskazania respondentów		
	IV '92*	IV '94	IV '96
– kontynuował(a)byś naukę	24	26	31
– zapisał(a)byś się na kursy dokształcające	10	21	20
– wziął(ę)a)byś taką pracę jaka jest, nieważne w jakim zawodzie	13	18	15
– wyjechał(a)byś za granicę	22	16	15
– założył(a)byś własną firmę	10	11	12
– przeniósłbyś (przeniosłabyś) się do innej miejscowości	2	2	3
– nie robił(a)byś nic, poszedłbyś (poszłabyś) na zasiłek	6	4	2
– zrobił(a)byś co innego	3	3	3

* Wyniki z 1992 roku nie są bezpośrednio porównywalne z późniejszymi, gdyż pominięto odpowiedzi „Trudno powiedzieć”, na które wskazało 10% ankietowanych. Od 1994 r. kwestionariusz ankiety nie zawiera już takiej odpowiedzi.

Zdecydowanie najczęściej preferowaną przez młodych ludzi strategią wobec zagrożenia bezrobociem jest kontynuowanie nauki. W ciągu ostatnich dwóch lat odsetek ankietowanych, którzy zdecydowaliby się na dalszą edukację, gdyby mieli problemy ze znalezieniem pracy, wzrósł o 5 punktów procentowych.

Jednakże wybór dalszego kształcenia jako reakcji na zagrożenie bezrobociem nie jest podyktowany tylko swoistą „grą na zwłokę”, gdyż na rynku pracy znacznie wzrasta wartość wykształcenia. Obecnie młodzież jest przekonana, że o zdobyciu dobrej posady decydują głównie umiejętności i wiedza.

Tabela 12 w procentach

Co, Twoim zdaniem, decyduje o tym, że po ukończeniu szkoły można znaleźć pracę?	Wskazania respondentów		
	IV '92	IV '94	IV '96
Znajomość języków obcych	49	56	62
Rodzaj zawodu, który się zdobyło	54	53	54
Znajomości, układy	34	42	41
Inteligencja, zdolności	28	39	40
Odwaga, przedsiębiorczość	19	24	27
Szczęście, przypadek	21	16	15
Region, województwo, w którym się mieszka	10	12	14
Wielkość miejscowości, w której się mieszka	6	9	10
Spryt, cwaniactwo	7	11	8
Wdzięk, urok osobisty	5	7	6
Coś innego	1	1	1
Respondent mógł wskazać maksimum 3 odpowiedzi, dlatego odsetki nie sumują się do 100			

Zdaniem badanych, o tym, że po ukończeniu szkoły można znaleźć pracę, decyduje najczęściej znajomość języków obcych (62%) i rodzaj zawodu (54%). Znamienne, że układy i znajomości znalazły się na trzecim miejscu, przed inteligencją i zdolnościami. Jeśliby wymienione czynniki podzielić na subiektywne i obiektywne, to okaże się, że dzisiejsza młodzież bardziej wierzy w te pierwsze. Zarówno bowiem znajomość języków obcych, jak i rodzaj kwalifikacji zawodowych w znacznie większym stopniu zależą od działań i wyborów młodych ludzi niż układy, znajomości czy też miejsce zamieszkania. Czynnikiem sprzyjającym znalezieniu pracy są - wskazywane przez młodzież nieco częściej niż dwa lata temu - znajomość języków i odwaga, przedsiębiorczość. Można powiedzieć, że młodzi ludzie zdają sobie sprawę z trudności startu w dorosłe życie, ale w coraz większym stopniu wierzą we własne siły.

AKTYWNOŚĆ ZAROBKOWA MŁODZIEŻY

Na zagadnienie zaradności życiowej młodych ludzi ciekawe światło rzuca ich aktywność zarobkowa. Ponad połowa respondentów pracowała podczas ostatnich wakacji (52%), natomiast co piąty zarobkuje dorywczo. Warto dodać, że proporcje te nie zmieniły się w istotny sposób w ciągu ostatnich dwóch lat.

Tabela 13

w procentach

Czy pracujesz zarobkowo?	Wskazania respondentów			
	IV '92		IV '96	
	Tak	Nie	Tak	Nie
Mam stałą pracę	5	95	8	92
Pracuję dorywczo	22	78	23	77
Pracuję podczas wakacji	55	45	55	45
Czy pracowałeś(a)ś podczas ostatnich wakacji?	-	-	52	48

W badaniach nie potwierdziły się przypuszczenia, że stale pracuje głównie młodzież oceniająca warunki materialne swoich rodzin jako złe. Wręcz przeciwnie, okazało się, że to młodzież z rodzin o wysokich dochodach relatywnie częściej twierdzi, że ma obecnie stałą pracę. Podobnie przedstawia się sytuacja, jeśli chodzi o pracę dorywczą, choć tutaj różnice nie są tak jaskrawe.

Można przyjąć, że najbardziej zaradni życiowo są ci, którzy potrafią połączyć dorywczą pracę z nauką w szkole. Okazuje się, że młodzi ludzie mogący godzić te dwie rzeczy są bardziej optymistycznie nastawieni wobec groźby bezrobocia niż ich „bierni zawodowo” koledzy.

Tabela 14

w procentach

Czy pracujesz zarobkowo (dorywczo)?	Czy Ty osobiście czujesz się zagrożony(a) bezrobociem?			
	Tak, bardzo obawiam się, że nie znajdę pracy	Tak, ale jestem tylko lekko zaniepokojony(a)	Nie, przypuszczam, że znajdę pracę	Nie, na pewno znajdę pracę
Tak	16	26	31	25
Nie	28	31	30	12

OPTYMIŚCI CZY PESYMIŚCI

Z przedstawionych wyników badań wyłania się raczej optymistyczny niż pesymistyczny obraz pokolenia, które wkrótce wkroczy w odpowiedzialne, dorosłe życie. Jest ono aktywne, bardziej wierzy we własne siły niż w koneksje i układy, chce się uczyć. Jednakże, dla pełnego obrazu sytuacji, warto poznać opinię młodych o tym, jak sami postrzegają własne szanse życiowe.

Tabela 15

w procentach

Czy uważasz że:	Wskazania respondentów		
	IV '92*	IV '94*	IV '96
– jesteśmy pokoleniem, przed którym stoi szansa na życie lepsze niż mieli nasi rodzice	38	41	55
– jesteśmy kolejnym „straconym pokoleniem”	33	27	16
Trudno powiedzieć	25	30	29

*Pominięto braki danych

Od roku 1992 dwukrotnie zmalał odsetek „zdecydowanych pesymistów” - badanych, którzy uważają, że nie będzie im dane wykorzystać swoich szans. Jednocześnie młodzież coraz pozytywniej myśli o realizacji własnych zamierzeń życiowych. W porównaniu z rokiem 1992 wzrósł (o 17 punktów procentowych) odsetek tych, którzy wierzą, że ich pokolenie ma większe szanse życiowe niż te, które mieli ich rodzice, przy czym należy zaznaczyć, że w ciągu ostatnich dwóch lat przyrost ten był największy (o 14 punktów).

Pokoleniowe samookreślenie młodzieży zależy od czynników statusu społeczno-zawodowego rodziny.

Ocenianie swoich szans życiowych jako lepszych niż mieli rodzice jest tym częstsze, im lepsza ocena warunków materialnych rodziny oraz wyższy poziom wykształcenia rodziców. Opinie o lepszych własnych szansach wyrażają częściej uczniowie liceów niż pozostałych typów szkół.

Odpowiedzi pesymistyczne, mówiące o „straconym pokoleniu” są najczęstsze wśród tych młodych ludzi, których ojcowie są bezrobotni, a także wśród oceniających warunki materialne swoich rodzin jako złe.

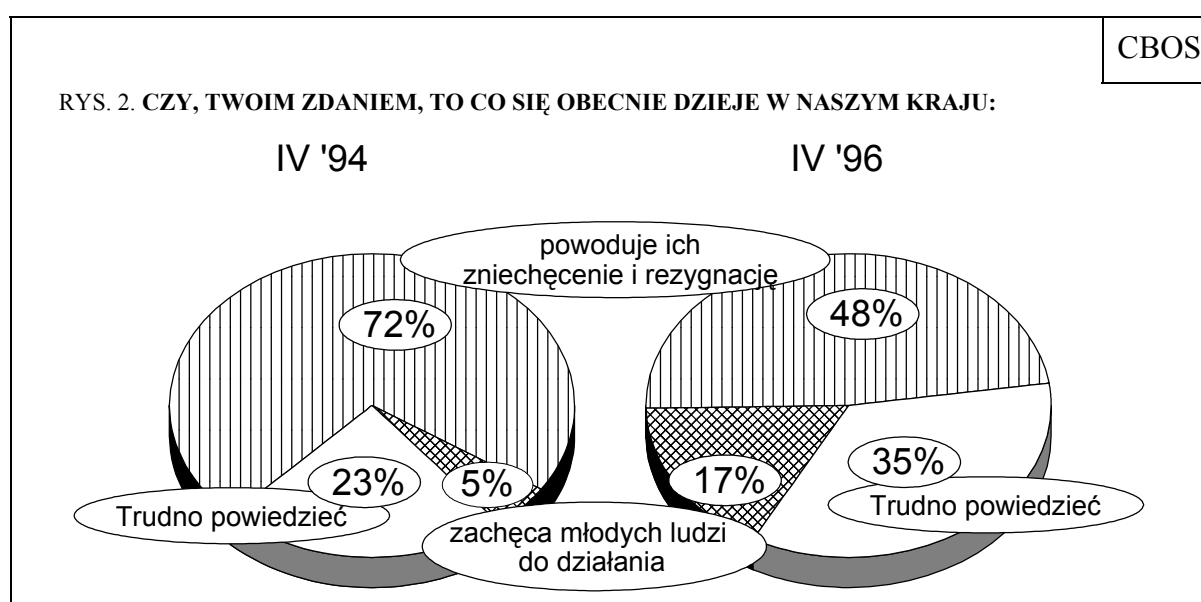
Potwierdzeniem opisywanej wcześniej wiary we własne siły jest rozkład odpowiedzi na pytanie o czynniki sukcesu życiowego.

Tabela 16 w procentach

Czy uważasz że:	Wskazania respondentów	
	IV '94	IV '96
– sukces życiowy zależy przede wszystkim od czynników, na które nie mam wpływu	13	11
– sukces życiowy zależy wyłącznie ode mnie	68	76
Trudno powiedzieć	19	13

Zdecydowana większość ankietowanych odrzuca tezę o zdeterminowaniu swojego losu przez czynniki zewnętrzne, na które nie ma żadnego wpływu. W porównaniu z rokiem 1994 liczba badanych podzielających pogląd, że sukces życiowy zależy od nich samych, wzrosła o 8 punktów procentowych.

Podsumowując, można powiedzieć, że młodzież raczej optymistycznie ocenia własne szanse życiowe. Zdecydowanie odrzuca twierdzenia mówiące o bezsilności wobec zewnętrznych czynników, sprzeciwia się także twierdzeniom o „straconym pokoleniu”. Jednakże obraz sytuacji nie jest aż tak bardzo różowy, jak mogłoby się wydawać. Młodzi ludzie co prawda wierzą we własne siły, ale krytycznie postrzegają otaczającą ich rzeczywistość.

O tym, że obecna rzeczywistość nie zachęca młodzieży do działania, a powoduje raczej rezygnację i zniechęcenie, przekonana jest prawie połowa respondentów. Znamienne, że w ciągu ostatnich dwóch lat odsetek podzielających ten pogląd zmalał aż o 24 punkty procentowe. Tak znaczący spadek pesymistycznych opinii tylko potwierdza zarysowaną wcześniej tezę, że młodzi ludzie w coraz mniejszym stopniu postrzegają obecną sytuację w kraju jako beznadziejną i nie pozwalającą zrealizować własnych planów i zamierzeń życiowych.

To, co się dzieje w naszym kraju, nieco częściej krytycznie oceniają dziewczęta niż chłopcy, częściej mieszkańcy wsi niż miast. Krytyczna ocena obecnej rzeczywistości jest tym częstsza, im częstsze złe lub średnie oceny sytuacji materialnej rodzin.

Najważniejszy odcinek drogi, jaką pokonują dzisiejsi absolwenci szkół ponadpodstawowych, przypadł na lata dziewięćdziesiąte. Można już chyba powiedzieć, że dzisiejsza rzeczywistość ze wszelkimi błogosławieństwami i przekleństwami wolnego rynku i demokracji staje się coraz bardziej akceptowana przez młodych, którzy bardziej optymistycznie postrzegają swoje szanse na lepsze życie niż niegdysiejsze szanse rodziców. Nie umniejsza to jednak faktu, że młodzież ocenia obecną sytuację w naszym kraju bardzo krytycznie i dostrzega wiele trudności, jakie musi pokonać.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. włocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Czy, Twoim zdaniem, to co się obecnie dzieje w naszym kraju:
1 - zachęca młodych ludzi do działania; 2 - powoduje ich zniechęcenie i rezygnację; 3 - Trudno powiedzieć

(%)

	1	2	3	Liczba osób
Ogółem	17	48	35	1266
Płeć				
Mężczyźni	20	46	34	751
Kobiety	12	52	37	510
Typ szkoły				
Liceum ogólnokształcące	18	44	38	232
Technikum	23	50	27	282
Liceum zawodowe	15	55	30	259
Zasadnicza szkoła zawodowa	14	44	42	489
Miejsce zamieszkania				
Wieś	14	51	35	336
Miasto do 20 tys.	19	48	33	291
od 21 do 100 tys.	18	48	35	343
101-500 tys.	14	41	45	121
501 tys.i więcej mieszk.	19	47	33	159
Ocena mater. warunków rodziny				
Złe	12	54	35	220
Średnie, przeciętne	16	49	36	604
Dość dobre	18	45	36	233
Dobre i b.dobre	24	42	34	200
Wykształcenie matki				
Podstawowe	14	49	37	299
Zasadnicze zawodowe	15	48	37	386
Średnie	18	48	34	297
Pomaturalne	20	49	32	169
Wyższe	25	42	32	102
Wykształcenie ojca				
Podstawowe	14	47	39	246
Zasadnicze zawodowe	15	50	35	530
Średnie	17	45	38	220
Pomaturalne	25	47	28	112
Wyższe	23	45	32	133
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący				
Kadra kier., inteligencja	23	43	34	97
Prac.umysł.niż.szczebła	18	46	36	78
Pracownicy fiz.- umysł.	19	45	36	78
Robotnicy wykwalifikowani	16	47	38	315
Robotnicy niewykwalifik.	19	55	26	80
Rolnicy	13	54	33	111
Prywatni przedsiębiorcy	27	45	28	64
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	17	45	38	193
Bezrobotni	8	67	25	63
Gospodynie domowe i inni	21	32	47	47
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	18	52	31	85
Raz w tygodniu	16	48	36	691
Kilka razy w roku	19	48	33	267
W ogóle nie uczestniczy	17	43	39	207
Zainteresowanie polityką				
Duże	29	45	26	205
Średnie	18	47	35	655
Nikie lub żadne	9	50	41	392
Za jakiego ucznia się uważasz?				
Dwójkowego lub trójkowego	17	47	36	591
Czwórkowego	17	49	35	572
Piątkowego lub szóstkowego	20	46	33	93
Poglądy polityczne				
Lewicowe	25	46	29	136
Centrowe	23	42	35	171
Prawicowe	21	50	29	283
Trudno powiedzieć	11	49	40	654

Tabela 2. Ludzie mają w życiu różne cele i dążenia. Które z poniższych celów są najważniejsze dla Ciebie: 1 - osiągnięcie sukcesu w dziedzinie nauki lub sztuki; 2 - osiągnięcie wysokiej pozycji zawodowej, zrobienie kariery; 3 - zdobycie majątku, osiągnięcie wysokiej pozycji materialnej; 4 - bycie użytecznym dla innych, "życie dla innych"; 5 - życie barwne, pełne rozrywek, bogate życie towarzyskie; 6 - miłość, przyjaźń; 7 - udane życie seksualne; 8 - udane życie rodzinne, dzieci; 9 - zdobycie władzy politycznej - możliwość wywierania wpływu na życie społeczne i polityczne kraju; 10 - możliwość podejmowania ważnych decyzji w sferze gospodarczej

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Ogółem	9	28	26	13	16	41	9	50	1	1
Płeć										
Mężczyźni	7	27	35	10	23	35	12	49	2	2
Kobiety	12	29	14	17	7	50	4	52	0	0
Typ szkoły										
Liceum ogólnokształcące	15	27	18	12	9	50	6	44	1	2
Technikum	6	26	31	13	15	40	15	47	1	2
Liceum zawodowe	10	33	23	17	12	39	8	52	2	1
Zasadnicza szkoła zawodowa	7	26	30	12	22	38	7	54	1	1
Miejsce zamieszkania										
Wieś	9	26	21	18	11	42	5	59	1	1
Miasto do 20 tys.	7	30	29	13	17	35	8	47	2	1
od 21 do 100 tys.	9	28	28	12	14	47	10	49	1	1
101-500 tys.	2	23	28	11	18	44	9	59	0	3
501 tys. i więcej mieszk.	15	29	29	7	26	36	17	33	3	2
Ocena mater. warunków rodziny										
Złe	7	26	20	17	10	45	9	50	1	2
Średnie, przeciętne	8	26	26	13	15	40	8	50	1	1
Dość dobre	11	31	30	9	20	38	10	57	1	2
Dobre i b.dobre	11	31	32	12	22	45	11	46	1	1
Wykształcenie matki										
Podstawowe	7	28	24	16	15	36	9	55	1	3
Zasadnicze zawodowe	7	27	27	15	13	44	5	57	2	0
Średnie	9	27	27	11	18	43	9	47	1	2
Pomaturalne	10	29	29	9	22	37	15	42	1	1
Wyższe	19	24	25	10	16	47	12	36	1	2
Wykształcenie ojca										
Podstawowe	7	31	24	16	16	38	9	51	2	1
Zasadnicze zawodowe	7	25	27	14	13	42	7	54	0	2
Średnie	10	31	20	14	15	43	10	52	1	2
Pomaturalne	12	35	38	6	23	32	15	44	2	2
Wyższe	15	23	31	9	23	51	8	33	2	2
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący										
Kadra kier., inteligencja	19	25	30	5	21	47	7	35	1	1
Prac.umysł.niż.szczebła	6	33	23	8	19	42	13	37	4	3
Pracownicy fiz.- umysł.	3	28	31	13	18	40	15	49	0	0
Robotnicy wykwalifikowani	10	21	28	11	17	42	11	54	1	2
Robotnicy niewykwalifik.	10	30	28	15	10	40	3	60	1	1
Rolnicy	5	32	23	18	13	34	3	57	0	2
Prywatni przedsiębiorcy	6	36	41	9	14	42	9	58	0	5
Bierni zawodowo										
Renciści i emeryci	7	32	21	20	14	42	8	48	1	1
Bezrobotni	6	30	19	21	10	49	2	54	2	0
Gospodynie domowe i inni	13	25	21	8	21	54	8	52	2	2
Udział w prakt. religijnych										
Kilka razy w tygodniu	13	25	13	27	11	44	0	55	0	1
Raz w tygodniu	8	30	23	14	12	41	4	58	1	1
Kilka razy w roku	9	29	35	10	22	43	16	44	1	2
W ogóle nie uczestniczy	11	21	33	9	25	37	18	29	2	2
Zainteresowanie polityką										
Duże	11	31	30	14	12	34	8	49	4	4
Średnie	8	29	25	14	15	42	7	51	1	1
Nikłe lub żadne	10	23	26	12	19	43	11	49	0	1
Za jakiego ucznia się uważasz?										
Dwójkowego lub trójkowego	8	23	31	11	22	38	11	47	1	1
Czwórkowego	9	29	22	15	11	43	7	54	1	2
Piątkowego lub szóstkowego	16	46	22	10	10	48	8	46	1	2
Poglądy polityczne										
Lewicowe	1	3	4	1	2	4	2	5	0	0
Centrowe	1	3	3	2	2	6	1	6	0	0
Prawicowe	2	7	6	3	3	10	3	11	0	1
Trudno powiedzieć	4	14	14	8	8	22	3	28	0	0

(continued)

Tabela 2 cd. Ludzie mają w życiu różne cele i dążenia. Które z poniższych celów są najważniejsze dla Ciebie: 11 - życie zgodne z zasadami religijnymi; 12 - niezależność w pracy; 13 - ciekawa praca zgodna z Twoimi zainteresowaniami; 14 - spokojne życie bez kłopotów, konfliktów; 15 - inne (%)

	11	12	13	14	15	Liczba osób
Ogółem	10	10	43	30	2	1272
Płeć						
Mężczyźni	9	12	39	27	2	754
Kobiety	12	8	50	35	1	513
Typ szkoły						
Liceum ogólnokształcące	15	12	57	20	3	233
Technikum	10	10	44	26	1	280
Liceum zawodowe	8	10	43	29	1	260
Zasadnicza szkoła zawodowa	8	9	36	37	2	495
Miejsce zamieszkania						
Wieś	16	6	45	33	0	337
Miasto do 20 tys.	11	12	45	29	2	294
od 21 do 100 tys.	8	10	42	31	2	343
101-500 tys.	3	16	43	29	2	122
501 tys.i więcej mieszk.	6	13	41	25	4	160
Ocena mater. warunków rodziny						
Złe	12	10	45	34	3	220
Średnie, przeciętne	11	9	47	33	1	608
Dość dobre	10	10	37	26	1	235
Dobre i b.dobre	6	16	38	21	2	200
Wykształcenie matki						
Podstawowe	13	8	43	33	2	302
Zasadnicze zawodowe	9	8	43	31	2	387
Średnie	7	13	44	31	1	296
Pomaturalne	11	13	40	25	2	171
Wyższe	10	14	49	21	3	103
Wykształcenie ojca						
Podstawowe	11	9	43	28	1	247
Zasadnicze zawodowe	10	10	42	36	2	530
Średnie	8	11	47	28	1	222
Pomaturalne	9	12	40	17	4	113
Wyższe	10	12	47	25	2	133
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący						
Kadra kier., inteligencja	9	18	53	21	4	97
Prac. umysł. niż. szczebla	5	15	54	23	5	79
Pracownicy fiz.- umysł.	10	15	40	28	0	78
Robotnicy wykwalifikowani	7	12	41	32	2	316
Robotnicy niewykwalifik.	15	9	36	33	1	80
Rolnicy	24	6	47	26	1	111
Prywatni przedsiębiorcy	11	11	31	25	0	64
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	11	8	42	33	2	194
Bezrobotni	6	10	48	38	0	63
Gospodynie domowe i inni	4	2	44	29	2	48
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	35	2	44	19	5	85
Raz w tygodniu	13	10	45	30	1	694
Kilka razy w roku	1	11	40	30	0	270
W ogóle nie uczestniczy	2	15	42	32	3	207
Zainteresowanie polityką						
Duże	13	14	45	21	1	206
Średnie	11	10	46	26	2	657
Nikłe lub żadne	7	9	39	40	2	394
Za jakiego ucznia się uważasz?						
Dwójkowego lub trójkowego	7	9	42	33	2	593
Czwórkowego	12	11	45	29	2	575
Piątkowego lub szóstkowego	14	15	41	13	1	93
Poglądy polityczne						
Lewicowe	1	1	5	3	0	135
Centrowe	1	2	7	4	0	172
Prawicowe	3	3	11	4	0	284
Trudno powiedzieć	4	5	22	18	1	658

Tabela 3. Czy, Twoim zdaniem, młodym ludziom w Polsce bardziej opłaca się:
 1 - jak najszybciej podjąć dobrze płatną pracę; 2 - studiować
 i zdobyć dyplom wyższej uczelni; 3 - Trudno powiedzieć

(%)

	1	2	3	Liczba osób
Ogółem	32	35	33	1274
Płeć				
Mężczyźni	34	34	32	755
Kobiety	29	38	33	514
Typ szkoły				
Liceum ogólnokształcące	21	45	34	234
Technikum	30	35	35	282
Liceum zawodowe	30	35	35	260
Zasadnicza szkoła zawodowa	39	32	29	494
Miejsce zamieszkania				
Wieś	38	31	31	337
Miasto do 20 tys.	29	36	35	294
od 21 do 100 tys.	28	40	31	344
101-500 tys.	40	31	29	122
501 tys.i więcej mieszk.	25	37	38	161
Ocena mater. warunków rodziny				
Złe	36	30	33	222
Średnie, przeciętne	31	34	35	609
Dość dobre	34	38	28	234
Dobre i b.dobre	29	43	28	200
Wykształcenie matki				
Podstawowe	36	31	33	302
Zasadnicze zawodowe	36	33	31	387
Średnie	30	37	33	297
Pomaturalne	28	42	30	172
Wyższe	20	41	39	103
Wykształcenie ojca				
Podstawowe	40	32	29	247
Zasadnicze zawodowe	34	32	34	531
Średnie	24	43	34	223
Pomaturalne	31	36	33	113
Wyższe	25	41	35	133
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący				
Kadra kier., inteligencja	20	43	37	97
Prac.umysł.niż.szczebła	27	47	27	79
Pracownicy fiz. - umysł.	38	32	29	78
Robotnicy wykwalifikowani	34	33	32	317
Robotnicy niewykwalifik.	38	31	31	80
Rolnicy	39	38	23	111
Prywatni przedsiębiorcy	25	42	33	64
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	40	29	31	195
Bezrobotni	22	52	25	63
Gospodynie domowe i inni	27	25	48	48
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	31	36	33	84
Raz w tygodniu	32	37	31	696
Kilka razy w roku	33	34	33	270
W ogóle nie uczestniczy	34	31	35	207
Zainteresowanie polityką				
Duże	25	46	29	206
Średnie	34	37	30	659
Nikie lub żadne	34	27	39	394
Za jakiego ucznia się uważasz?				
Dwójkowego lub trójkowego	36	32	33	593
Czwórkowego	29	38	33	577
Piątkowego lub szóstkowego	26	43	31	93
Poglądy polityczne				
Lewicowe	35	34	31	136
Centrowe	36	40	24	171
Prawicowe	25	43	32	285
Trudno powiedzieć	34	31	35	659

Tabela 4. Czy Ty osobiście czujesz się zagrożony(a) bezrobociem? 1 - Tak, bardzo obawiam się, że nie znajdę pracy; 2 - Tak, ale jestem tym tylko lekko zaniepokojony(a); 3 - Nie, przypuszczam, że znajdę pracę; 4 - Nie, na pewno znajdę pracę (%)

	1	2	3	4	Liczba osób
Ogółem	25	29	30	15	1273
Płeć					
Mężczyźni	19	27	33	20	754
Kobiety	34	32	26	8	514
Typ szkoły					
Liceum ogólnokształcące	18	32	36	14	234
Technikum	26	25	33	16	282
Liceum zawodowe	28	30	29	13	260
Zasadnicza szkoła zawodowa	27	30	27	17	493
Miejsce zamieszkania					
Wieś	38	27	24	12	336
Miasto do 20 tys.	24	29	29	17	295
od 21 do 100 tys.	22	29	33	16	344
101-500 tys.	21	34	34	11	122
501 tys.i więcej mieszk.	13	33	35	20	160
Ocena mater. warunków rodziny					
Złe	36	31	24	10	222
Średnie, przeciętne	30	31	29	11	609
Dość dobre	18	27	36	19	233
Dobre i b.dobre	10	25	35	30	200
Wykształcenie matki					
Podstawowe	31	27	28	13	302
Zasadnicze zawodowe	28	29	29	14	387
Średnie	23	30	30	14	296
Pomaturalne	19	30	35	17	172
Wyższe	16	24	35	25	103
Wykształcenie ojca					
Podstawowe	32	29	25	13	246
Zasadnicze zawodowe	27	30	30	13	532
Średnie	21	29	34	16	223
Pomaturalne	22	26	35	17	112
Wyższe	15	30	32	23	133
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący					
Kadra kier., inteligencja	14	38	30	19	96
Prac.umysł.niż.szczebla	23	28	33	16	79
Pracownicy fiz.- umysł.	15	23	44	18	78
Robotnicy wykwalifikowani	27	33	31	9	317
Robotnicy niewykwalifik.	30	25	30	16	81
Rolnicy	34	23	23	19	111
Prywatni przedsiębiorcy	5	22	42	31	64
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	32	28	28	11	194
Bezrobotni	35	38	17	10	63
Gospodynie domowe i inni	13	35	29	23	48
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	26	31	32	12	85
Raz w tygodniu	28	28	31	13	695
Kilka razy w roku	22	33	29	16	270
W ogóle nie uczestniczy	21	28	28	22	206
Zainteresowanie polityką					
Duże	20	25	32	22	207
Średnie	23	31	33	13	658
Nikłe lub żadne	31	29	25	15	393
Za jakiego ucznia się uważasz?					
Dwójkowego lub trójkowego	27	29	28	16	592
Czwórkowego	24	30	33	14	577
Piątkowego lub szóstkowego	23	31	30	16	93
Poglądy polityczne					
Lewicowe	22	25	31	22	136
Centrowe	27	29	31	13	172
Prawicowe	20	30	32	18	285
Trudno powiedzieć	28	30	29	13	657

Tabela 5. Czy uważasz, że: 1 - jesteśmy pokoleniem, przed którym stoi szansa na życie lepsze niż mieli nasi rodzice; 2 - jesteśmy kolejnym "straconym pokoleniem"; 3 - Trudno powiedzieć (%)

	1	2	3	Liczba osób
Ogółem	55	16	29	1252
Płeć				
Mężczyźni	60	14	26	745
Kobiety	47	19	33	506
Typ szkoły				
Liceum ogólnokształcące	66	12	22	229
Technikum	54	17	29	276
Liceum zawodowe	47	21	32	257
Zasadnicza szkoła zawodowa	54	15	31	489
Miejsce zamieszkania				
Wieś	51	15	33	331
Miasto do 20 tys.	56	16	27	293
od 21 do 100 tys.	56	15	29	338
101-500 tys.	58	18	24	121
501 tys.i więcej mieszk.	57	18	25	158
Ocena mater. warunków rodziny				
Złe	48	22	30	220
Średnie, przeciętne	49	19	33	600
Dość dobre	64	10	26	234
Dobre i b.dobre	72	9	19	195
Wykształcenie matki				
Podstawowe	50	19	31	300
Zasadnicze zawodowe	55	13	32	379
Średnie	57	15	28	296
Pomaturalne	54	21	24	168
Wyższe	68	11	21	103
Wykształcenie ojca				
Podstawowe	55	14	32	244
Zasadnicze zawodowe	53	16	31	527
Średnie	53	18	29	218
Pomaturalne	59	19	22	111
Wyższe	68	9	23	132
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący				
Kadra kier., inteligencja	67	11	22	96
Prac.umysł.niż.szczębla	64	12	24	76
Pracownicy fiz.- umysł.	63	9	28	78
Robotnicy wykwalifikowani	50	19	31	314
Robotnicy niewykwalifik.	61	14	25	80
Rolnicy	50	16	34	110
Prywatni przedsiębiorcy	71	11	17	63
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	56	19	24	193
Bezrobotni	44	23	34	62
Gospodynie domowe i inni	49	11	40	45
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	60	10	30	82
Raz w tygodniu	55	15	30	688
Kilka razy w roku	58	18	25	267
W ogóle nie uczestniczy	50	21	29	205
Zainteresowanie polityką				
Duże	69	16	15	202
Średnie	60	13	27	652
Nikie lub żadne	41	21	39	389
Za jakiego ucznia się uważasz?				
Dwójkowego lub trójkowego	52	15	33	584
Czwórkowego	57	17	26	569
Piątkowego lub szóstkowego	61	15	24	93
Poglądy polityczne				
Lewicowe	59	19	22	135
Centrowe	59	15	25	169
Prawicowe	70	12	18	281
Trudno powiedzieć	47	17	36	651